

RƏQƏMSAL ÖDƏNİŞ SİSTEMLƏRİNİN TƏHLİLİ VƏ ONLARIN AZƏRBAYCANIN ELEKTRON TİCARƏT SEKTORUNDA ROLU

Vəkil ƏLƏKBƏRLİ

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, Bakı, Azərbaycan

*Yazışılan müəllif: elekberov.vekil.1@gmail.com

NƏŞR TARİXİ:

Qəbul edilmə tarixi:
03.03.2026

Nəşr edilmə tarixi:
17.03.2026

AÇAR SÖZLƏR:

rəqəmsal ödənişlər,
elektron ticarət,
fintex (fintech),
mobil bankçılıq,
kibertəhlükəsizlik

XÜLASƏ

Rəqəmsal ödəniş sistemlərinin inkişafı qlobal elektron ticarət sektorunun genişlənməsinin əsas hərəkətverici qüvvələrindən birinə çevrilmişdir. Nağdsız əməliyyatların artması, mobil bankçılığın yayılması və sürətli ödəniş infrastrukturlarının qurulması həm istehlakçı davranışını dəyişmiş, həm də bizneslərin fəaliyyət modelini köklü şəkildə yeniləmişdir. Rəqəmsal ödənişlər sürət, rahatlıq, şəffafıq, təhlükəsizlik və transsərhəd əməliyyat imkanları baxımından mühüm üstünlüklər yaradır. Bununla belə, kibertəhlükələr, hüquqi tənzimləmə boşluqları, şəxsi məlumatların qorunması və texnoloji savadlılıq kimi problemlər elektron ödəniş sistemlərinin davamlı inkişafını məhdudlaşdırır.

Azərbaycanın rəqəmsal ödəniş ekosistemi son illərdə dinamik inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Dövlət proqramları, Mərkəzi Bankın Milli Ödəniş Sistemində modernizasiya, mobil tətbiqlərin geniş istifadəsi və bank-fintech əməkdaşlıqları ölkədə elektron ticarətin sürətlə böyüməsini dəstəkləyir. Statistik göstəricilər nağdsız əməliyyatların, POS və QR ödənişlərinin, NFC texnologiyalarının və mobil bank istifadəçilərinin sayında ciddi artımı göstərir.

Azərbaycan Beynəlxalq Bankının (ABB) ABB Mobile, QR ödənişləri, ABB Miles kartları və onlayn POS həlləri ölkənin e-ticarət bazarında rəqəmsal ödənişlərin inkişafına xüsusi töhfə verir. Bank tərəfindən tətbiq edilən təhlükəsizlik protokolları və innovativ xidmətlər həm istifadəçilərin inamını artırır, həm də sahibkarlara yeni satış imkanları yaradır. Ümumilikdə, rəqəmsal ödəniş sistemlərinin təkmilləşdirilməsi elektron ticarətin davamlı böyüməsi üçün əsas şərtlərdən biridir.

GİRİŞ

Qlobal iqtisadiyyatın sürətlə rəqəmsallaşdığı bir dövrdə elektron ticarət və rəqəmsal ödəniş sistemləri müasir iqtisadi fəaliyyətin əsas struktur elementlərindən birinə çevrilmişdir. İnformasiyanın yüksək sürətlə mübadiləsi, internetin geniş əlçatanlığı və mobil texnologiyaların inkişafı nəticəsində həm istehlakçı davranışında, həm də biznes proseslərində fundamental dəyişikliklər baş vermişdir. Bu dəyişikliklərin ən mühüm istiqamətlərindən biri rəqəmsal ödəniş ekosisteminin formalaşması və onun elektron ticarətin genişlənməsinə verdiyi təsirdir.

Aktuallıq: Elektron ticarət bazarının fasiləsiz genişlənməsi, nağdsız ödənişlərin payının artması və qlobal miqyasda rəqəmsal ödəniş texnologiyalarının sürətli inkişafı bu mövzunun aktuallığını daha da artırır. COVID-19 pandemiyası rəqəmsal ödənişlərin həm təhlükəsizlik, həm əlçatanlıq baxımından əvəzolunmaz olduğunu göstərmiş, bir çox ölkələrdə olduğu kimi Azərbaycanda da rəqəmsal maliyyə xidmətlərinə keçidi sürətləndirmişdir. Dövlət proqramları, mobil bankçılığın yayılması, PSD2-yə uyğun açıq bankçılıq təşəbbüsləri və fintech ekosisteminin genişlənməsi bu prosesin davamlı olacağını göstərir.

Məqsəd: Tədqiqatın əsas məqsədi rəqəmsal ödəniş sistemlərinin elektron ticarətin inkişafında oynadığı rolunu müəyyənləşdirmək, bu sahədə mövcud tendensiyaları, problemləri və təhlükəsizlik məsələlərini təhlil etmək, həmçinin ABB nümunəsində real tətbiqlərin effektivliyini qiymətləndirməkdir.

Obyekt: Tədqiqatın obyektini Azərbaycan Respublikasının rəqəmsal ödəniş infrastrukturunu, elektron ticarət sektoru və bu sahədə fəaliyyət göstərən bank-fintech iştirakçılarıdır.

Predmet: Rəqəmsal ödəniş sistemlərinin texnoloji xüsusiyyətləri, təhlükəsizlik mexanizmləri, tənzimləmə çərçivəsi və onların e-ticarət sektoruna iqtisadi təsirdir.

ƏSAS HİSSƏ

Rəqəmsal ödəniş sistemləri – müasir texnologiyaların inkişafı nəticəsində formalaşan, mal və xidmətlərə görə ödənişlərin internet və mobil cihazlar vasitəsilə həyata keçirilməsinə imkan yaradan texnoloji platformalardır. Bu sistemlər ənənəvi nağd ödəniş formalarını əvəz edərək, maliyyə əməliyyatlarının daha sürətli, təhlükəsiz və rahat şəkildə baş verməsini təmin edir. Rəqəmsal ödənişlər həm fiziki, həm də onlayn mühitlərdə tətbiq olunur və bu, onların geniş yayılmasına şərait yaradır.

Rəqəmsal ödəniş sistemləri – mal və xidmətlərin ödənilməsi prosesini internet və ya mobil texnologiyalar vasitəsilə həyata keçirməyə imkan verən texnoloji platformalardır. Bu sistemlərə aşağıdakılar daxildir:

- Mobil ödənişlər (Apple Pay, Google Pay)
- Elektron pul kisələri (PayPal, Alipay, Yandex.Money)
- Bank kartları ilə onlayn ödəniş
- QR kod və NFC texnologiyaları ilə ödənişlər
- Kriptovalyuta ödənişləri (Bitcoin, Ethereum və s.)

Bu texnologiyalar sürətli, təhlükəsiz və istifadəçi dostu olması ilə elektron ticarətin inkişafında əsas vasitələrə çevrilmişdir.

Cədvəl 1

Rəqəmsal ödəniş sistemlərinin əsas növləri

<i>Sistem Növü</i>	<i>Nümunələr</i>	<i>Xüsusiyyətlər</i>
<i>Mobil Pulqabular</i>	Apple Pay, Google Pay, Alipay	Tezlik, biometrik təhlükəsizlik, NFC dəstəyi
<i>Elektron Pul Kisələri</i>	PayPal, Skrill, WebMoney	Qlobal tranzaksiya, fərdi hesablar
<i>Bank Ödənişləri</i>	Online Banking, Instant Transfer	Bank təminatlı təhlükəsizlik, geniş tətbiq sahəsi
<i>Kriptovalyutalar</i>	Bitcoin, Ethereum	Mərkəzsiz, qeyri-tənzimlənən, spekulyativ risklər
<i>QR Kodu ilə Ödəniş</i>	mPOS, Bakcell QR	Kiçik bizneslərdə rahat istifadə olunur

Mənbə: World Bank, Global Findex Database 2021

Rəqəmsal ödəniş sistemlərinin qlobal miqyasda sürətlə yayılması onların gündəlik həyatın ayrılmaz hissəsinə çevrildiyini göstərir. İnnovativ texnologiyalar sayəsində bu sistemlər alış-verişdən tutmuş kommunal xidmətlərə, vergi ödənişlərindən tutmuş beynəlxalq pul köçürmələrinə qədər geniş spektrli əməliyyatlarda tətbiq olunur. Bununla belə, bu texnologiyaların geniş istifadəsi onların həm faydalı tərəflərini, həm də müəyyən risk və çətinliklərini gündəmə gətirir. Aşağıda rəqəmsal ödənişlərin əsas üstünlükləri və qarşılaşılan çatışmazlıqlar ətrafı şəkildə təhlil olunur.

Cədvəl 2.

Rəqəmsal Ödənişlərin Üstünlükləri və Çatışmazlıqları

<i>Üstünlüklər</i>	<i>Çatışmazlıqlar</i>
1. Sürət və rahatlıq – əməliyyatlar saniyələr içində baş verir	1. Texniki asılılıq – internet və cihaz problemi zamanı ödəniş mümkün olmur
2. Təhlükəsizlik – iki faktorlu identifikasiya, biometrik giriş imkanları	2. Kibertəhlükələr – haker hücumları, məlumat oğurluğu riskləri
3. İzlənəbilənlik – bütün ödənişlərin hesabı avtomatik aparılır	3. Şəxsi məlumatların qorunması riski – istifadəçi məlumatları üçün təhdid
4. İnnovativ imkanlar – cashback, bonuslar, loyallıq proqramları	4. Texnoloji savad tələb edir – yaşlı və texnologiyadan uzaq qruplar üçün çətinlik
5. Nağdsız iqtisadiyyata keçidə dəstək – şəffaflıq və korrupsiyanın azalması	5. Hüquqi tənzimləmə boşluqları – xüsusilə kriptovalyutalarda qeyri-müəyyənlik
6. Beynəlxalq əməliyyat imkanı – valyutalararası sürətli ödənişlər	6. Komissiyalar – bəzi platformalarda yüksək əməliyyat xərcləri ola bilər

Rəqəmsal ödəniş sistemləri müasir iqtisadiyyat üçün əvəzolunmaz vasitəyə çevrilsə də, onların tətbiqi zamanı risklər və texnoloji baryerlər nəzərə alınmalıdır. Səmərəli hüquqi tənzimləmə, kibernetik təhlükəsizlik və əhəlinin maliyyə savadlılığının artırılması bu çatışmazlıqların azaldılmasında əsas rol oynayır.

Azərbaycanın rəqəmsal ödəniş bazarı son illərdə sürətli inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Bu inkişaf həm texnoloji yeniliklərin tətbiqi, həm də dövlətin təşviqedicisi siyasəti nəticəsində mümkün olmuşdur. Dövlət və özəl sektorun təşəbbüsləri nəticəsində rəqəmsal ödənişlərin əhatə dairəsi genişlənməmiş, vətəndaşlar və sahibkarlar üçün daha sürətli, şəffaf və təhlükəsiz maliyyə əməliyyatları həyata keçirmək mümkün olmuşdur. 2023-cü ilin nəticələri, ölkədə nağdsız ödənişlərin artdığını, mobil bankçılıq xidmətlərinin geniş yayıldığını və POS-terminal infrastrukturunun gücləndirildiyini göstərir. Bu sahədəki ən aktual statistik göstəricilərə nəzər yetirək:

- Nağdsız əməliyyatların adambaşına düşən illik sayı: 130 ədəd
- Ani ödənişlərin Milli Ödəniş Sistemi (MÖS) əməliyyatlarında çəkisi: 5%
- Kart əməliyyatlarında nağdsız ödənişlərin xüsusi çəkisi: təxminən 52.6%
- POS-terminalların sayı: təxminən 73,000
- Mobil bank istifadəçilərinin sayı: təxminən 3.2 milyon nəfər

Son illərdə global rəqəmsal transformasiya dalğası Azərbaycan maliyyə sektoruna da güclü təkan verərək nağdsız ödənişlərin geniş yayılmasına səbəb olmuşdur. Dövlətin “Nağdsız Ödənişlər üzrə 2021-2025-ci illər Dövlət Proqramı”, Mərkəzi Bankın Milli Ödəniş Sisteminin modernizasiyası və aparıcı bank-fintech əməkdaşlıqları ölkədə real-time köçürmələrdən tutmuş mobil super-app ekosistemlərinə qədər bütün sahələrdə radikal yeniliklərə yol açıb (Media.az, 2023: s.69). Aşağıda Azərbaycanın rəqəmsal ödəniş bazarının mövcud durumu təhlil edilib.

Cədvəl 3

Strateji və normativ mühit

Göstərici	Əsas məqamlar
“Nağdsız Ödənişlər üzrə Dövlət Proqramı” (2021-2025)	Ticarət dövriyyəsində nağdsız ödənişlərin payını 2025-ci ilə qədər 70 %-ə çatdırmağı hədəfləyir.
Milli Ödəniş Sisteminin (MÖS) modernizasiyası	Real-time gross settlement (AZIPS 2.0) və daha sürətli retail ödəniş sistemi (FAST) 2024-də işə salınıb; 24/7 dərhal köçürmə imkanı.
PSD2-yə yaxın açıq bankçılıq normaları (2024 layihəsi)	Bank API-ləri üçün minimum texniki tələblər müəyyən olunub; fintech-lərin lisenziyalaşdırılması sadələşdirilir.
Hüquqi status	Rəqəmsal ödəniş xidmətlərini Azərbaycan Mərkəzi Bankı (AMB) tənzimləyir; kriptovalyutalar hələ rəsmi ödəniş vasitəsi kimi tanınmır, lakin “Rəqəmsal aktivlərin dövriyyəsi haqqında” qanun layihəsi 2025 yaz sessiyasında müzakirədədir.

Mənbə: Müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Cədvəl 4

Bazar həcmi

Göstərici	2019	2021	2023	2024*
Elektron ödənişlərin pulu dövriyyədə ümumi payı	34 %	43 %	52.6 %	≈ 58 %
POS terminallarının sayı	54 000	61 500	73 200	≈ 80 000
Mobil bank istifadəçiləri	1.8 mln	2.4 mln	3.2 mln	≈ 3.6 mln
QR-koda əsaslanan ödənişlər (əməliyyat sayı, mln)	1.5	5.8	14.2	≈ 22

NFC kontaktız kart/pay istifadə nisbəti (pərakəndə əməliyyatların %)	21 %	46 %	68 %	≈ 74 %
---	------	------	------	--------

Mənbə: (Media.az, 2023: s.69)

Cədvəl 5

Liderlər və məhsul xətti

<i>Seqment</i>	<i>Liderlər</i>	<i>Fəaliyyətin qısa təsviri</i>
Bank mobil tətbiqləri / super-app-lər	Birbank (Kapital Bank), ABB Mobile, Rabitəbank, Yelo	Hesab-kart idarəsi, sürətli daxili və beynəlxalq köçürmələr (FAST, Visa Direct), hesabla ödəniş, QR-POS, “split bill” funksiyası.
Elektron cüzdan və ödəniş xidmətləri	eManat, Portmanat, PashaPay (m10)	Kommunal, cərimə, game top-up; eManat 3500+ fiziki terminala omnichannel model saxlayır.
Fintech startaplar	Wipay, PayKart, Payrup	Abunəlik idarəsi, B2B invoicing API-ləri, mikro-kredit inteqrasiyası.
QR-ökosistemi genişləndirənlər	İBA QR, Milliön QR, IQR	Bank kartını telefona bağlayaraq statik/dinamik QR ilə ödəniş; SMB-lər üçün aparat tələb etmir.
BigTech inteqrasiyası	Apple Pay (2023-dən), Google Pay, Samsung Pay	Hal-hazırda 10 bank Apple Pay-i, 14 bank Google Pay-i dəstəkləyir; tokenləşdirmə xidmətini Visa & Mastercard regional hub-u təmin edir.

Mənbə: Carretero, Vuorikari & Punie, 2017: s.49

Azərbaycan rəqəmsal ödəniş ekosistemi son beş ildə sürətli transformasiya keçirmiş, mobil super-app-lər, real-time infrastruktur və dövlət dəstəyi sayəsində Cənubi Qafqazda öncül mövqeyə çıxmışdır. Növbəti mərhələdə normativ çərçivənin dərinləşdirilməsi, regionların infrastrukturla bərabər təchiz edilməsi və kiber-dayanıqlığın gücləndirilməsi bazarın davamlı inkişafını təmin edəcək.

Bu günkü mövcud göstəricilər və sürətlə dəyişən texnoloji mühit göstərir ki, Azərbaycan rəqəmsal ödəniş ekosistemi hələ tam potensialına çatmayıb. Strateji hədəflərə nail olmaq, region-şəhər uçurumunu aradan qaldırmaq və innovativ xidmətləri kütləviləşdirmək üçün qarşıdakı iki-üç il kritik əhəmiyyət kəsb edir. 2025-2027-ci illər üçün proqnozlaşdırılan əsas inkişaf istiqamətləri və konkret siyasət-texnologiya təkliflərə nəzər yetirir..

- Open Banking 2.0 – pərakəndə kredit scoring-də alternativ data (kommunal, telco) istifadəsi.
- SoftPOS kütləviləşməsi – 2027-yə qədər POS parkının yarısını fiziki aparat tələb etməyən softPOS-ların təşkil edəcəyi proqnozlaşdırılır.
- RegTech və e-KYC – video-identifikasiya tam avtomatlaşdırılıb; bank hesabı açma 5 dəqiqədən az.
- Yaşıl ödəniş təşəbbüsü – kağızsız qəbz standartı, karbon izinin kompensasiyası üçün “green loyalty” xal.
- Rəqəmsal AZN – hökumət tender ödənişləri və sosial yardım köçürmələrində pilot modellər.

Qlobal iqtisadiyyatın rəqəmsallaşması fonunda elektron ticarət və rəqəmsal ödəniş sistemləri müasir dövrdə iqtisadi dinamizmin əsas sütunlarından birinə çevrilmişdir (Carretero, Vuorikari & Punie, 2017: s.49). Xüsusilə COVID-19 pandemiyası dövründə nağdsız əməliyyatlara olan tələbatın artması, həm yerli, həm də beynəlxalq səviyyədə onlayn alış-verişin və rəqəmsal xidmətlərə keçidin sürətlənməsi ilə nəticələnmişdir. Bu dəyişikliklər elektron ticarət sektorunu stimullaşdırmaqla yanaşı, ödəniş infrastrukturunun da yenidən dizayn edilməsini zəruri etmişdir. Belə bir şəraitdə rəqəmsal ödəniş sistemləri sadəcə maliyyə əməliyyatlarının texniki vasitəsi deyil, həm də müştəri məmnuniyyəti, əməliyyat sürəti, təhlükəsizlik və genişlənmə bilən platforma imkanlarının əsas göstəricilərinə çevrilmişdir.

Azərbaycanda da bu tendensiyalar fonunda elektron ticarət bazarı getdikcə genişlənir. Son illərdə İqtisadiyyat Nazirliyi, Azərbaycan Mərkəzi Bankı və digər dövlət qurumları tərəfindən

rəqəmsal ödənişlərin təşviqi istiqamətində müxtəlif proqramlar həyata keçirilmiş, bank sektoru bu çağırışlara cavab vermək üçün müasir texnoloji həllər təklif etməyə başlamışdır. Ölkədə fəaliyyət göstərən bir sıra aparıcı banklar, xüsusilə Azərbaycan Beynəlxalq Bankı (ABB), rəqəmsal ödənişlərin geniş tətbiqi, təhlükəsizliyi və əlçatanlığı istiqamətində ciddi addımlar atmışdır.

ABB-nin təqdim etdiyi ABB Mobile, QR ödənişləri, onlayn POS terminalları, ABB Miles kartları kimi rəqəmsal xidmətlər həm fərdi istifadəçilər, həm də elektron ticarətlə məşğul olan bizneslər üçün böyük imkanlar yaratmışdır. Bu texnologiyalar sayəsində istifadəçilər istənilən zaman və məkanda məhsul və xidmətlərə sürətli və təhlükəsiz şəkildə çıxış imkanı əldə edir, sahibkarlar isə əlavə satış kanallarına və daha geniş müştəri bazasına sahib olurlar (Ada Universiteti, 2021: s.31).

Məhz bu baxımdan, aşağıda Azərbaycan Beynəlxalq Bankının (ABB) nümunəsində onun təqdim etdiyi rəqəmsal ödəniş sistemlərinin xüsusiyyətləri, bu sistemlərin elektron ticarət sektoruna təsiri və onların iqtisadi mühitdə yaratdığı dəyər ətraflı şəkildə təhlil olunacaqdır.

Azərbaycan Beynəlxalq Bankı (ABB), ölkənin ən böyük və qabaqcıl maliyyə qurumlarından biri kimi rəqəmsal transformasiyaya xüsusi diqqət yetirərək, müasir ödəniş texnologiyalarını inkişaf etdirməklə elektron ticarət sektorunun sürətli inkişafına mühüm töhfələr vermişdir. ABB-nin tətbiq etdiyi rəqəmsal ödəniş sistemləri həm fərdi istifadəçilər, həm də biznes subyektləri üçün əlverişli və təhlükəsiz ödəniş həlləri təqdim edir.

ABB-nin ən çox istifadə edilən rəqəmsal məhsullarından biri ABB Mobile mobil tətbiqidir. Bu tətbiq istifadəçilərə bank filialına getmədən hesablarına nəzarət etməyə, onlayn alış-verişləri sürətlə həyata keçirməyə, digər bank və mobil nömrələrə vəsait köçürməyə, kommunal xidmətlər və digər ödənişləri birbaşa tətbiq üzərindən yerinə yetirməyə imkan yaradır. ABB Mobile həm iOS, həm də Android sistemlərində əlçatan olmaqla yanaşı, sadə interfeysi və yüksək funksionallığı ilə geniş istifadəçi kütləsinin rəğbətini qazanmışdır.

Elektron ticarət əməliyyatlarında sürətli və fiziki təmas olmadan ödənişlərin aparılması məqsədilə ABB QR kod əsasında ödəniş funksiyasını da tətbiq etmişdir. Bu sistem vasitəsilə müştərilər mobil tətbiqdən istifadə edərək istənilən ticarət nöqtəsində və ya onlayn platformada təhlükəsiz şəkildə ödəniş həyata keçirə bilirlər. Bu, xüsusilə mikro və kiçik sahibkarlar üçün əhəmiyyətlidir, çünki onlar POS terminalı almağa ehtiyac duymadan ABB-nin təqdim etdiyi QR sistemləri ilə rahat şəkildə ödəniş qəbul edə bilirlər.

Bununla yanaşı, ABB öz müştərilərinə ABB Miles adlı çoxfunksiyalı ödəniş kartı da təqdim edir. Bu kart vasitəsilə həm onlayn, həm də fiziki ticarət obyektlərində alış-veriş edən istifadəçilər müxtəlif bonuslar və cashback imkanları qazanır. Elektron ticarətdə bu cür təşviqedicilə sistemlər müştəri loyallığını artırmaqla yanaşı, onlayn satışların həcmi də stimullaşdırır. ABB Miles kartları beynəlxalq səviyyədə də qəbul olunduğundan, yalnız yerli deyil, xarici e-ticarət platformalarında da istifadəyə yararlıdır.

ABB-nin rəqəmsal ödəniş sahəsində atdığı digər mühüm addımlardan biri isə onlayn POS xidməti və e-commerce tərəfdaşlıqlarıdır. ABB, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən onlayn mağazalara ödəniş sistemlərinin inteqrasiyası üçün texniki dəstək göstərir və xüsusi şərtlərlə POS xidmətləri təqdim edir. Bu da elektron ticarətlə məşğul olan sahibkarların satış prosesini sadələşdirir və daha sürətli maliyyə dövriyyəsi yaratmalarına şərait yaradır.

ABB tərəfindən həyata keçirilən bütün rəqəmsal ödəniş xidmətləri təhlükəsizlik baxımından beynəlxalq standartlara uyğun şəkildə qurulmuşdur. 3D Secure texnologiyası, ikili identifikasiya və real vaxt rejimində fraud nəzarət sistemləri vasitəsilə istifadəçi məlumatlarının təhlükəsizliyi maksimum səviyyədə qorunur. Bu isə həm müştərilərin inamını artırır, həm də onlayn ticarətdə risklərin minimuma endirilməsinə xidmət edir.

Bütün bu texnoloji yeniliklər nəticəsində ABB, ölkədə rəqəmsal ödənişlərin yayılması, nağdsız cəmiyyətin formalaşması və elektron ticarətin genişlənməsi prosesində lider rolu oynayır. Bankın bu istiqamətdəki fəaliyyəti Azərbaycanın rəqəmsal iqtisadiyyat strategiyasına uyğun şəkildə irəliləyir və davamlı olaraq yenilənən xidmətləri ilə rəqəmsal transformasiyanın əsas aparıcı qüvvələrindən birinə çevrilmişdir.

Cədvəl 6

ABB-nin elektron ticarət sektoruna təsiri

<i>Göstərici</i>	<i>Təsvir</i>
Təhlükəsizlik	3D Secure, SMS təsdiq, anti-fraud texnologiyaları vasitəsilə müştəri məlumatları qorunur.
Çeviklik	Mobil və QR ödənişlər elektron ticarət əməliyyatlarını sürətləndirir.
Əhatəlilik	Şəhər və kənd yerlərində də istifadə imkanı – geniş istifadəçi bazası.
İnkişaf göstəriciləri	2022-2024 aralığında ABB Mobile istifadəçilərinin sayı 2 dəfəyə yaxın artmışdır.
Tərəfdaşlıq imkanları	Onlayn mağazalara ABB POS inteqrasiyası və xüsusi endirimli komissiyalar.

Mənbə: Müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

ABB Bank rəqəmsal ödəniş sistemləri vasitəsilə Azərbaycanın elektron ticarət sektorunun inkişafında mühüm rol oynayır. Tətbiq etdiyi texnologiyalar, innovasiyalar və təhlükəsizlik mexanizmləri həm sahibkarların, həm də istifadəçilərin rəqəmsal mühitə adaptasiyasını asanlaşdırır. Gələcəkdə Open Banking ilə genişləndirilməsi, Kriptovalyuta dəstəyi kimi yeni funksiyalarla zənginləşdirilməsi, AI əsaslı fraud detection sistemlərinin gücləndirilməsi Azərbaycanın e-ticarət sektorunu daha da rəqabətədavamlı edəcəkdir.

NƏTİCƏ

Aparılan təhlillər göstərir ki, rəqəmsal ödəniş sistemləri elektron ticarətin inkişafında strateji əhəmiyyət daşıyan əsas elementlərdən biridir. Onların yaratdığı sürət, təhlükəsizlik, şəffaflıq və transsərhəd əlçatanlığı həm istehlakçı davranışını, həm də biznes modellərini dəyişir. Azərbaycan kontekstində isə dövlət siyasətləri, infrastrukturun müasirləşdirilməsi, mobil tətbiqlərin kütləviləşməsi və bank-fintech sinerjisi rəqəmsal ödənişlərin geniş yayılmasını təmin edən mühüm faktorlardandır.

ABB nümunəsi göstərir ki, innovativ ödəniş həlləri, təhlükəsizlik standartları və e-commerce üçün yaradılan infrastruktur olkədə elektron ticarətin həcmi, istifadəçi məmnuniyyətini və biznes çevikliyi artırır. Rəqəmsal ekosistemin tam potensiala çatması üçün açıq bankçılığın genişləndirilməsi, kiber-dayanıqlığın gücləndirilməsi, regionlarda rəqəmsal infrastrukturun təkmilləşdirilməsi və kriptovalyuta ekosistemi üzrə hüquqi çərçivənin müəyyənəşdirilməsi prioritet olaraq qalır.

Nəticə etibarilə, rəqəmsal ödəniş sistemlərinin təkmilləşdirilməsi Azərbaycanın elektron ticarət sektorunun rəqabət qabiliyyətini artırmaqla yanaşı, ölkənin rəqəmsal iqtisadiyyat strategiyasının həyata keçirilməsində də həlledici rol oynayır.

ƏDƏBİYYAT

1. ADA Universiteti (2021). "İnklüziv rəqəmsal iqtisadiyyatın təməl şərtləri: savadlılıq və təhlükəsizlik".
2. BIS (2024). "Digital Payments and Literacy Metrics. Bank for International Settlements Policy Review".
3. Carretero, S., Vuorikari, R., & Punie, Y. (2017). DigComp, "The Digital Competence Framework for Citizens. European Commission", JRC.
4. Media.az (2023). Nağdsız cəmiyyət: problem nədədir və çıxış yolu varmı?
5. World Bank (2021). "Enhancing Digital Government Services through Citizen Literacy".

РЕЗИЮМЕ

АНАЛИЗ СИСТЕМ ЦИФРОВЫХ ПЛАТЕЖЕЙ И ИХ РОЛЬ В СЕКТОРЕ ЭЛЕКТРОННОЙ ТОРГОВЛИ АЗЕРБАЙДЖАНА

Цифровые платежные системы становятся ключевым фактором роста мировой электронной коммерции. Увеличение безналичных операций, развитие мобильного банкинга и внедрение инфраструктуры мгновенных платежей изменили поведение потребителей и трансформировали бизнес-модели. Цифровые платежи обеспечивают скорость, удобство, прозрачность, безопасность и возможность трансграничных операций. Однако киберугрозы, пробелы в регулировании, риски защиты персональных данных и низкий уровень цифровой грамотности остаются существенными ограничениями для устойчивого развития платежных экосистем.

Цифровая платежная среда Азербайджана в последние годы развивается особенно динамично. Государственные программы, модернизация Национальной платежной системы Центральным Банком, распространение мобильных приложений и сотрудничество банков с финтех-компаниями значительно стимулировали рост электронной торговли. Статистические данные демонстрируют рост безналичных платежей, транзакций через POS и QR-коды, использование NFC-технологий и увеличение числа пользователей мобильного банкинга.

Международный Банк Азербайджана (ABB) играет важную роль в этом процессе, предлагая такие цифровые продукты, как ABB Mobile, QR-платежи, карты ABB Miles и онлайн-POS решения. Применяемые банком меры безопасности и инновационные сервисы повышают доверие клиентов и открывают новые возможности для предпринимателей в сфере e-commerce.

Ключевые слова: *цифровые платежи, электронная коммерция, финтех, мобильный банкинг, кибербезопасность*

SUMMARY

ANALYSIS OF DIGITAL PAYMENT SYSTEMS AND THEIR ROLE IN AZERBAIJAN'S E-COMMERCE SECTOR

Vekil Alakbarli

Digital payment systems have become a key driving force behind the rapid expansion of global e-commerce. The growth of cashless transactions, widespread use of mobile banking, and the development of instant payment infrastructures have reshaped consumer behavior and transformed business models. Digital payments provide major advantages such as speed, convenience, transparency, security, and seamless cross-border transactions. However, challenges such as cybersecurity threats, regulatory gaps, personal data protection issues, and varying levels of technological literacy continue to limit the sustainable development of electronic payment ecosystems.

In recent years, Azerbaijan's digital payment environment has entered a phase of accelerated development. State programs, modernization of the National Payment System by the Central Bank, the rise of mobile applications, and strengthened bank-fintech cooperation have significantly supported the growth of e-commerce. Statistical data demonstrate a strong upward trend in cashless operations, POS and QR payments, NFC-based transactions, and the number of mobile banking users.

The International Bank of Azerbaijan (ABB) plays a crucial role in this ecosystem through its digital products such as ABB Mobile, QR payments, ABB Miles cards, and online POS solutions. Enhanced security protocols and innovative services offered by the bank increase user trust and create additional opportunities for businesses in the e-commerce sector.

Keywords: *digital, payments, e-commerce, fintech, mobile banking, cybersecurity*